

Прилуцька Л.А.

*доцент, кандидат історичних наук,
вчений секретар Харківського національного
автомобільно-дорожнього університета*

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА СТУДЕНТІВ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНЬОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Анотація: В статті висвітлено одну з важливих сторінок історії Харківського національного автомобільно-дорожнього університету — утворення та діяльність Наукового студентського товариства. Проаналізовано розвиток студентського товариства і його основні досягнення.

Ключові слова: студентське наукове товариство, університет, Харків

Харківський національний автомобільно-дорожній університет (ХНАДУ) — провідний навчальний заклад в області підготовки фахівців для автомобільно-дорожньої галузі. На перетині ХХ та ХХІ століть університет впевнено закріпив за собою репутацію елітного вишу випускники якого користуються попитом на промислових підприємствах галузі різних форм власності. За усіма показниками університет посідає чільне місце серед 10 провідних технічних вищих навчальних закладів України.

За роки існування ХНАДУ підготував більше 70 тисяч спеціалістів-фахівців високого гатунку, у тому числі біля 3000 іноземних громадян з 80 країн Європи, Азії, Африки, Латинської Америки.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет (ХНАДУ), до 1993 р. — Харківський автомобільно-дорожній інститут (ХАДІ), був заснований у 1930 р. для забезпечення потреб автомобільного транспорту і дорожнього господарства країни в інженерних та науково-педагогічних кадрах і створення вітчизняних наукових шкіл у цих галузях. Отже, 2015 року Харківський національний автомобільно-дорожній університет відсвяткував своє 85 річчя.

У листопаді 2014 року на виконання нового Закону про Вищу освіту було створено Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених ХНАДУ шляхом злиття Ради молодих вчених і Наукового студентського товариства. Його метою залишається підтримка наукоємних ідей, інновацій, популяризації різних галузей науки, шляхом розкриття потенційних ресурсів обдарованої молоді.

Безпосереднього вивчення питання становлення та розвитку Наукового товариства студентів Харківського національного автомобільно-дорож-

нього університету ще не проводилося. Відсутність відповідних досліджень із висвітлення історії становлення та розвитку наукового товариства зумовлює необхідність і актуальність їхнього проведення. Це дозволить певною мірою заповнити дефіцит інформації при проведенні досліджень розвитку науково-технічного потенціалу в галузі автомобільного транспорту і дорожнього будівництва. Метою статті є висвітлення процесу становлення Наукового студентського товариства, а також визначення його ролі в розвитку науково-технічного потенціалу вищої школи технічного профілю.

Якщо зазирнути до історії Наукового товариства, то можна перекоонатися, що інтерес студентів до науково-дослідницької роботи, самостійної творчості став проявлятися вже з перших років існування університету. Так, у заснованій 1934 року технічній стінній газеті за перші два роки її існування було розміщено більше 100 статей та інших матеріалів студентів з питань дорожнього будівництва, новинок вітчизняної та зарубіжної техніки [4, с.16].

У 1935-1936 навчальному році були організовані перші студентські наукові гуртки дорожньої справи та гідравліки. Гуртки діяли в рамках поглибленого вивчення дисциплін, особливо заохочувалася розробка експериментальних і виробничих тем. У 1937-1938 навчальному році діяло вже 7 гуртків, які налічували більше 150 студентів. З 1938 року почала видаватися газета наукових студентських гуртків дорожнього факультету «Знання-сила» (3-4 номери в семестр). До 1940 р. кількість гуртків зросла до 19, охоплених ними студентів до 317, тобто брав участь у дослідницькій роботі кафедр кожен третій студент інституту. Так, за 1939-1940 навчальний рік на засіданнях гуртків було заслухано понад 100 науково-технічних доповідей та рефератів, які розглядали серйозні наукові питання: дослідження фільтраційних якостей лісів, тертя і зчеплення в ґрунтах з порушеною чи не порушеною структурою, цементация ґрунтів, використання у дорожньому будівництві торфу і шлаків, застосування природного газу як палива для двигунів внутрішнього згоряння тощо [7, с. 67].

Результати найбільш значних студентських робіт розглядались і обговорювались на факультетських і загальноінститутських студентських наукових конференціях і друкувались в спеціальних збірниках. З 1936 р. по 1941 р. було підготовлено і видано 4 збірники наукових робіт. У перший збірник були включені дослідні роботи, виконані протягом 1935-1936 навчального року в науковому гуртку дорожньої кафедри студентами відмінниками під безпосереднім керівництвом викладача кафедри інженера Ю. М. Даденкова в області дорожньої гідравліки. Всього за передвоєне десятиріччя біло проведено понад тридцять студентських конференцій [7, с.68].

Розвивалася і студентська винахідницька діяльність. Наприклад, в 1934 році студентом Б.Е. Костенко була сконструйована установка, за допомогою якої мотор автобусу типу «АМОХ» зміг працювати на дешевому природному газу.

Слід відзначити, що вищезазначені заходи, сприяли значному розвитку науково-дослідної роботи студентів, формуванню навичок самостійної роботи і підвищенню цікавості до своєї спеціальності. Значна кількість майбутніх науковців розпочинали свою наукову діяльність саме в студентських гуртках. Подальший розвиток науково-дослідної роботи студентів йшов по лінії створення гуртків при кожній кафедрі, збільшення кількості робіт на виробництві, участі студентів в наукових дослідженнях викладачів.

Друга світова війна увірвалась в життя інституту у розпал екзаменаційної сесії 1940/1941 навчального років. Тепер все життя було підкорено одній меті — допомогти фронту. З приближенням бойових дій устаткування інституту було евакуйоване в Саратов і Москву. В жовтні 1941 року Харківський автомобільно-дорожній інститут офіційно припинив свою діяльність. Після звільнення від німецько-фашистських загарбників Харків поставав з руїн і в листопаді 1944 року РНК СРСР прийняла розпорядження про офіційне відновлення ХАДІ [1, с.29,37].

У перші повоєнні роки було відновлено роботу більшості наукових гуртків при кафедрах: філософський, автомобільний, будівництва доріг, дорожньо-будівельних матеріалів, математики, гідравліки, ґрунтознавства та ін. Студентські роботи, що проводилися в гуртках, безсумнівно мали дослідні елементи і оригінальні конструкторські рішення. Необхідні для дослідження прилади, установки і експонати нерідко виконувалися силами самих студентів. У 1946/47 навчальному році в ХАДІ налічувалося 10 гуртків, в яких працювало 100 ентузіастів — студентів, які проводили наукову роботу, в через десять років відповідно діяло 20 гуртків з 476 студентами. Відрадно від-

значити не тільки зростання кількісних показників студентської наукової роботи, але і покращення з року в рік якості виконуваних студентами досліджень. Група студентів (Кононов Л.С., Літовко В.І., Комаров С.Л.) під керівництвом доц. Решетнікова Б. В. спроектували і виготовили швидкісний автомобіль ХАДІ з мотоциклетним мотором в 250 см³. У 1952 р. на республіканських змаганнях створений студентами автомобіль досяг швидкості 118 км/год, що було тоді рекордом України для даного класу машин Група студентів під керівництвом доц. Петриченко О.М. сконструювала і виготовила діючий лабораторний стан для прокатки рідкого чавуну. Студент Дюмін І.Є. виготовив діючу вагранку для лабораторних цілей. Студент Маслов В. І. досліджував зміни властивості бітуму при його нагріванні в котлах асфальтобетонного заводу Каховської ГЕС. Студенти Горська Е.А. і Дін Дюн Су провели дослідження властивостей слабких вапняків півдня України [3, с.114-115].

Знання та навички, отримані в гуртках, студенти застосовували при проходженні виробничої практики. Так, практиканти механічного факультету надали велику допомогу Бердянському заводу дорожніх машин, коли виконали ряд робіт по відновленню і модернізації кранового господарства. Був спроектований оригінальний поворотний ливарний ківш, підйомник, розроблені штампи, а також оснащення для лиття в металеві форми, впроваджені на заводі при активній участі студентів та викладачів інституту.

Щорічно з 1946 р. в інституті проводяться 2-3 студентські наукові конференції, на яких студенти доповідають про результати своїх досліджень. Кращі студентські роботи представлялися на міській і республіканській огляд.

У 1947 р. в Інституті було створено загальноінститутське студентське наукове товариство (СНТ), яке очолювали доценти В.Г.Баранов, потім О.Т.Батраков, професор Є.І.Милославський. Це дало можливість і далі залучати студентів до наукових гуртків, поліпшити якість виконуваних ними робіт. СНТ встановило зв'язок з дев'ятьма заводами Харкова — ХТЗ, «Серп і молот», «Червоний Жовтень» та іншими, для яких силами студентів було виконано 10 госпдоговірних тем [4, с. 44].

Цікаво відзначити, що в 50-і роки ХАДІ був єдиним у Харкові вузом, який випускав збірники студентських наукових праць. До кінця 50-х років вийшло п'ять таких збірників.

В цей же час у складі наукових гуртків щорічно працювало 380-400 людина. Систематично функціонували наукові гуртки при кафедрах суспільних наук, будівництва та експлуатації автомобільних доріг, проектування доріг, технології матеріалів, будівельної механіки, дорожніх і

будівельних машин та ін. З великим натхненням і наполегливістю працювали багато студентів, виконуючи нерідко цікаві та оригінальні роботи з найрізноманітніших питань. Їх характеризувало гаряче прагнення пов'язати навчання з придбанням навичок проведення наукових досліджень.

У 1964 р. Наказом міністра вищої і середньої освіти СРСР №287 медаллю «За кращу наукову роботу» були нагороджені студенти Ємельянов В.П. і Тарасенко М.Н. за роботу «Автоматичне регулювання процесів копання ґрунту бульдозерами і скреперами». Грамотою Міністерства був нагороджений студент Черніков А.В. за роботу «Дослідження піщаного асфальтобетону з домішками», а студент Тарганів Н.Д. за роботу «Автоматичне програмне керування режимами двигунів». З метою популяризації роботи студентів у студентських наукових гуртках в інституті періодично організовувалися виставки. Поточна діяльність гуртківців висвітлювалася в стінній газеті «За науку», в багатотиражній газеті «Автодорожник». Для ознайомлення студентів з новинками науки і техніки гуртки при спеціальних кафедрах випускали бюлетені технічної інформації. У ході підготовки їх гуртківці знайомилися з періодичною літературою, як вітчизняних так і зарубіжних авторів [3, с. 171]

Наукові гуртки сприяли розвитку у студентів творчого підходу до досліджуваних дисциплін, розширенню науково-технічного кругозору, набуття навичок наукових досліджень, зміцненню та розвитку любові до обраної професії. Тут вони знаходили захоплююча справа, яке часто ставали сенсом усього життя.

Після закінчення інституту багато колишні студенти продовжували дослідницьку роботу. Так, випускник інституту Я. Балясний з групою товаришів по інституту став ініціатором створення малолітражного автобусу «Старт» з кузовом на склопластику. Випускник М. Стриженко створив в Одеському політехнічному інституті групу з проектування мікролітражних гоночних машин [4, с.57].

Цілий ряд студентів, що залучилися в гуртках до науково-дослідної роботи, з завершенням навчання в інституті та отриманням виробничого досвіду, вступали до аспірантури та ставали науковими працівниками.

Новою формою творчої діяльності студентів стали студентські проектні, конструкторські та технологічні бюро, які почали організовуватися в Україні у 1959 році.

На початку 60-х років було створено перше в ХАДІ СКПБ, що мало три сектори: дорожньо-будівельний, автомобільний та механічний. В сектори увійшли групи: конструкторські, технологічні і проектні. Загальне керівництво СКПБ

було покладено на доцента Бараца Л. А. Роботи в студентському проектно-конструкторському бюро несли в собі елементи самостійного дослідження, а деякі — оригінального конструкторського вирішення [5, с. 49].

Вже в 1960-1961 р. р. студентське бюро завоювало міцні позиції, набуло авторитет у виробників. В ньому працювало 45 студентів. За перші роки свого існування воно виконало десятки замовлень підприємств і кафедр інституту. Студенти автомобільного факультету розробили проекти зубчастого редуктора з зачепленням Новікова, а також планетарного редуктора баштового крана для Нікопольського машинобудівного заводу. При розрахунку і проектуванні видів передач та їх елементів ними були створені кілька варіантів і на основі техніко-економічного аналізу обрані оптимальні рішення, які були прийняті заводом. Це дозволило зменшити вагу редуктора на 20 %, а на 45% скоротити час на нарізування зубів. У студентів-автомобілістів, які працювали в СКПБ проявилось бажання сконструювати власний автомобіль, рекордний по швидкості і оригінальної конструкції. Створювалася ініціативна група при кафедрі автомобілів та двигунів. Наукове керівництво групою взяв на себе ректор інституту доцент Решетніков С.С. За короткий час був сконструйований і виготовлений силами студентів автомобіль ХАДІ-2. Він мав привабливу, стрімку форму і розвивав швидкість близько 100 км на годину. в конструкції його було застосовано ряд нових рішень. Кузов автомобіля був виготовлений із склопластику. Результати роботи були високо оцінені на Харківському міському огляді студентських робіт. Наказом Міністра вищої і середньої спеціальної освіти УРСР студенти-автомобілісти Я. Балясний, Б. Бобов, В. Приступа були премійовані [3, с. 173-174].

Робота студентського проектно-конструкторського бюро з плином часу розширювалося. 1964 року до його діяльності долучилися 129 студентів. Проектно-конструкторські роботи виконувалися як за договорами, так і на громадських засадах. Загальний річний обсяг виконаних робіт склав понад 35 тис. рублів.

Колективна праця студентів СКПБ сприяла виробленню самостійності, цілеспрямованості, наполегливості. Студенти набували організаційних навичок, оволодівали професійними прийомами, вже в аудиторіях і лабораторіях інституту ставали на шлях самостійної виробничої діяльності. Успіх роботи СКПБ значною мірою забезпечувався тим, що студенти самі визначали напрямки роботи, обирали тематику, збирали замовлення, брали участь у плануванні та обговоренні результатів своєї діяльності.

Невпинно зростала кількість студентів, які працювали у студентських проектно-конструкторських бюро: в 1964 — 129, то в 1969 — 300.

Починаючи з 1962 р., інститут щорічно демонстрував роботи кафедр, зразки науково-технічної творчості студентів на ВДНГ СРСР, передового досвіду народного господарства УРСР, союзних та республіканських виставках науково-технічної творчості молоді. Великої популярності і до сьогодні як в нашій Україні, так і за її межами набули роботи студентів по проектуванню та створенню сімейства гоночних автомобілів марки ХАДІ, на яких було встановлено багато рекордів швидкості, в тому числі і світового рівня [4, с.72].

На теперішній час товариство це розвинена організація, яка координує наукову діяльність студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених університету. Сьогодні в університеті працюють наукові об'єднання студентів: гуртки, конструкторські і проектно-технічні бюро, науково-дослідні лабораторії з різних напрямків наукової діяльності, де студенти вчать аналізувати наукові джерела, готувати наукові доповіді, виступати перед аудиторією тощо.

Команда «Лабораторії Швидкісних Автомобілів ХАДІ» — перший колектив з України, який вирішив взяти участь в престижному міжнародному змаганні «Shell eco-marathon» в Європі, принципи і технічні ідеї яких були нові для більшості українців і на своєму позитивному досвіді донести їх до широкої громадськості України. Болід «ХАДІ-34», що приймав участь у цих змаганнях, встановив рекорд України в 2010 році, завдяки тому, що проїхав 570 кілометрів всього на одному літрі палива. Цей рекорд внесений до реєстру книги рекордів України, «ХАДІ-34» визнаний самим економічними автомобілем країни.

У сучасному світі в умовах зростаючої глобалізації володіння іноземною мовою стає нагальною потребою. Однією з таких можливостей є засідання дискусійного клубу з англійської мови «English speaking club». В рамках університету також діє Інтелектуальний клуб у форматі коротких виступів відомих діячів науки, політики, бізнесу на цікаві та актуальні теми.

На старших курсах студенти залучаються до виконання наукових тематик кафедр, під час виконання бакалаврської та магістерської роботи, спілкуються з науковцями, знайомляться із сучасними напрямками науки, а різноманітні конференції, конкурси та олімпіади, як в університеті, так і за його межами, підбивають підсумки такої творчої роботи. Так, за останні п'ять років спільними зусиллями викладачів і молоді на підсумкових науково-практичних конференціях Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з природничих, технічних і гуманітарних наук студенти Харківського національного автомобільно-дорожнього університету гідно представляють результати наукових досліджень і входять до п'ятірки найкращих вузів України.

Підтвердженням високої практичної підготовки студентів є їхнє залучення до роботи провідних світових фірм. Прикладом може служити співробітництво університету з фірмою «BOSCH».

З року у рік збільшується не лише кількість переможців конкурсів різних рівнів, а й кількість студентських публікацій, так якщо 2009 року — близько 500, то 2014 ця цифра збільшилась більш ніж в два рази.

Щорічно університет стає організатором десятків наукових заходів для студентів і молодих учених (міжнародних, всеукраїнських, регіональних, вузівських конференцій, семінарів і круглих столів). Окремо слід відзначити роботу щорічної міжнародної наукової студентської конференції. Її проведення вже давно стало однією з добрих традицій у нашому університеті. Конференція має формат щорічного заходу. Для нас важливо надати можливість усім студентам, з якими працюють викладачі нашого університету — з першого та до п'ятого курсу — реалізувати свій дослідницький потенціал, презентувати широкій спільноті свої наукові напрацювання, знайти однодумців серед своїх колег на інших курсах і факультетах, а також в інших ВНЗ. Багатовекторна тематика щорічної міжнародної студентської конференції надає максимальні можливості студентам представити результати своїх наукових пошуків за обраною темою, використовуючи при цьому сучасне комп'ютерне обладнання.

Отже, поява Наукового товариства, було і залишається позитивним явищем у житті Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. Перемоги та здобуття стали можливими завдяки наполегливій і копіткій праці, увазі до наукового процесу, системі мотивації та стимулювання — всього того, що є невід'ємними складовими успіху в науці.

Література:

1. Грушко І.М. На шляхах підготовки автомобільного транспорту та будівництва доріг / І.М. Грушко, В.В. Гребенюк, М.М. Гудзинський, О.З. Дюмін та ін.. — Х, 1990. — 126 с.
2. Ковальов В.І. Харківський національний автомобільно-дорожній університет: історичний нарис. — Харків, 2007.- 104 с.
3. Остапенко Б.И. Очерки истории Харьковского автомобильно-дорожного института/ Б.И. Остапенко — Харьков, 1968. — 198 с.
4. Туренко А.М. Історія та сучасність. 70-річчя діяльності Харківського державного автомобільно-дорожнього технічного університету/ А.М. Туренко, Є.Т. Євсєєв — Х, 2000.- 114с.
5. Туренко А.М. Харківський національний автомобільно-дорожній університет.1920-2005 / А.М. Туренко, І.П. Гладкий, Л.А. Пустовойтова, Н.І. Щекіна — Харків, 2005. -120 с.
6. Харківський національний автомобільно-дорожній університет, 1930-2010 [Текст] / [кер. проекту : А. М. Туренко та ін.]. — Х. : ХНАДУ, 2010. — 75 с.
7. Харьковский национальный автомобильно-дорожный институт. X лет. 1930-1940. — Х, 1940. — 120 с.

Прилуцкая Л.А. История развития Научного общества студентов Харьковского национального автомобильно-дорожного университета

Аннотация. В статье рассматривается одна из важных страниц истории Харьковского национального автомобильно-дорожного университета – образование и деятельность Научного студенческого общества. Проанализирована история развитие студенческого общества и его основные достижения.

Ключевые слова: студенческое научное общество, университет, Харьков

Prylutska L. History of Student scientific society of Kharkiv National Automobile and Highway University

Summary. The article highlights one of the important pages of Kharkiv National Automobile and Highway University – the formation and activities of the Science Students' Society. Development of the students association and its main achievements is analyzed.

Key words: student scientific society, university, Kharkiv.